Јелена СТОШИЋ ЈОВИЋ
докторанд Педагошког факултета у Врању

УДК 371.3 :: 821.163.41-342] : 373.32
- стручни рад -

СРПСКА АУТОРСКА БАЈКА ГРОЗДАНЕ ОЛУЈИЋ И МОГУЋНОСТИ ОСТВАРЕЊА ОПШТИХ СТАНДАРДА ПОСТИГНУЋА У ЧИТАНКАМА ЗА МЛАЂЕ РАЗРЕДЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Сажетак: У раду смо разматрали појам општих стандарда постигнућа које је могуће реализовати радом на српској ауторској бајци. Покушали смо да сагледамо предвиђене српске ауторске бајке и дамо препоруке за њихову већу заступљеност у Наставном плану и програму и читанкама за млађе разреде основне школе. Проучавајући Наставни план и програм, увидели смо да су заступљени следећи аутори српске ауторске бајке: Десанка Максимовић, Бранко Ћопић, Бранко В. Радичевић, Стеван Раичковић и Гроздана Олујић. Посебну пажњу придали смо бајци Гроздана Олујић. Имајући у виду да су наведени бајкописци, предвиђени Наставним планом и програмом, заступљени и у читанкама за млађе разреде основне школе, сматрали смо нужним посветити пажњу дидактичко-методичкој апаратури и испитати следећи проблем: Да ли се понуђеном дидактичко-методичком апаратуром у читанкама за млађе разреде основне школе издавачке куће Креативни центар могу остварити образовни стандарди у областима Говорна култура, Вештина читања и разумевања прочитаног и Књижевност? Наведено проблемско питање покушали смо да истражимо анализом читанки издавачке куће Креативни центар, тумачећи дидактичко-методичку апаратуру. Такође, анализирали смо и усклађеност питања и задатака с образовним стандардима у областима Говорна култура, Вештина читања и разумевања прочитаног и Књижевност на примеру бајки Гроздана Олујић.

Кључне речи: српска ауторска бајка, Гроздана Олујић, стандарди постигнућа, читанке за млађе разреде основне школе.

Увод

Бајка је једна од најважнијих књижевних врста у дејој литератури с којом се деца сусрећу у најранијем детињству и која их прати прилично дуго и оставља најјаче трагове. О томе говоре дужина временског периода и интензитет дејег интересовања за бајку, која се, у том погледу, не може упоредити ни са једном другом књижевном врстом.

* jelenastolic1990@gmail.com

При покушају одређења појма *бајка* долази се до значења, али не и до идеалне дефиниције. За бајку се још у XVII веку тврдило да је она приповетка фантастичне садржине, што потврђује и одређење које налазимо у *Речнику књижевних термина* (2001). Према *Речнику књижевних термина*, бајка је „народна приповетка фантастичне садржине“ (2001: 68). У *Речнику САНУ* бајка је дефинисана као „прича о невероватним догађајима, фантастичним бићима, чудноватим и чудотворним стварима и сл.“ (*Речник српскохрватског књиженог и народног језика*, 1959: 250). У *Речнику Матице српске* налазимо да је бајка „кратка прича о невероватним догађајима и натприродним бићима“ (*Речник српскохрватског књижевног језика*, 1967: 127). Историјске корене бајке (просторе на којима се првобитно јавила) немогуће је одредити. Многе бајке које су нам данас познате садржане су у песничким делима из прошлости, и уопште у делима и митологији старих народа. Зато су народне бајке задржале митолошке трагове. „Митови нису само саставни део живота, они су део сваког појединачко узетог човека. Одузети човеку причу – значи одузети му живот“ (Проп, 2013: 451). Потребно човека да прича приче потиче од давнина, о чему сведоче и писани трагови који имају елементе бајке. „Српска ауторска бајка има своју историју развоја. Стварала се у специфичним условима друштвено-историјског развоја српског народа. Иако је настала у дисконтинуитету, своје корене је вукла из народне бајке и осталих прозних врста које су у својој основи садржале чудесност и фантастику“ (Смиљковић, 2006: 28). Богатство песничких слика и ликова, боја и звукова, симболике и мудрости доживљава се читањем бајки највећих српских писаца, док се интерпретацијом бајке сва лепота уметничког исказа дочарава младом читаоцу, у чему је њен велики значај.

Савремена настава је, између осталог, заснована на компетенцијама и исходима учења. „Не можемо ни слутити колико креативности бива уташено по учионицама у којима се само инсистира на учењу“ (Нил, 1990: 43). Уместо увежбавања способности да се запамте и понове чињенице, независно од њиховог разумевања, и интерпретира научена информација, у савременој настави се инсистира на употреби стечених знања и умења у новој ситуацији кроз решавање проблема, а нарочито на ангажовању умних способности вишег реда.

Имајући у виду стандарде у образовању¹, прописане од стране *Завода за вредновање квалитета образовања и васпитања*, даћемо преглед датих стандарда по разредима који се могу довести у везу са обрадом ауторске бајке у млађим разредима основне школе. Образовним стандардима су, у виду прецизирања исхода, дефинисане кључне компетенције

¹ Како не бисмо оптерећивали текст навођењем извора који се тиче стандарда у образовању, у даљем тексту даћемо само линк одакле је преузета листа образовних стандарда: преузето са: <https://ceo.edu.rs/%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D0%B4%D0%B8-%D1%83-%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D1%83/>, дана 05.11.2018. године, 16:45.

које ученици треба да изграде након четворогодишњег изучавања одређеног предмета (у нашем случају предмета Српски језик). „Образовни стандарди су искази о темељним знањима, вештинама и умењима које ученици треба да стекну до одређеног нивоа у образовању. Стандарди артикулишу најважније захтеве школског учења и наставе и исказују их као исходе видљиве у понашању и расуђивању ученика“². Нивои образовних стандарда описују исказе различите тежине, когнитивне комплексности и обима знања, од једноставнијих ка сложеним. Значај стандарда у образовању огледа се у унапређивању процеса наставе и учења, процени постигнућа ученика и одређењу ефекта рада у поређењу с националним стандардима. „Образовни стандарди представљају, прво, опис пројектованих и очекиваних домета образовног система у одређеној фази или етапи образовања, и друго, јасан и усаглашен инструмент за праћење и вредновање његове ефикасности. Применом стандарда можемо да добијемо податке о томе да ли мере које су предузете у образовном систему дају очекиване ефекте. Примена таквог система вредновања допринеће квалитетнијем планирању у области образовања и доношењу одлука које су засноване на емпиријски добијеним подацима“³. Дакле, стандардима у образовању могуће је одредити постигнућа ученика, али и постигнућа учитеља у компарацији с националним стандардима. „Општи стандарди постигнућа – образовни стандарди за крај првог циклуса обавезног образовања за Српски језик садрже стандарде постигнућа за области: *Говорна култура, Вештина читања и разумевање прочитаног, Писано изражавање, Граматика и лексикологија и Књижевност*. У оквиру сваке области описани су захтеви на три нивоа, осим у области Говорна култура“⁴. Знајући да књижевност, тачније ауторска бајка, утиче на све аспекте личности, сматрамо нужним познавање наведених области општих стандарда постигнућа и препознавање могућности за остварење истих приликом обраде наставних јединица које се тичу ауторске бајке. Определили смо се да у раду сагледамо стандарде који се тичу подручја вештина читања и разумевање прочитаног на свим нивоима.

Српска ауторска бајка Гроздане Олујић и могућности остварења *општих стандарда постигнућа* у читанкама за млађе разреде основне школе

У причању или приповедању, при обликовању ауторске бајке, машта је креативни процес из које се стварају ликови који носе радњу и који су део приповедања. „Бајке Гроздане Олујић наслањају се на искуства ауторске бајке и националне и европске фантастичне приче“ (Опачић, 2010: 115), а према мишљењу Ј. Љуштановића, наслањају се „на један од

² Преузето са: http://ceo.edu.rs/images/stories/obrazovni_standardi/kraj_obaveznog_obrazovanja/Predlog%20standarda.pdf, дана 24.11.2018.године, 18:46.

³ Исто.

⁴ Преузето са: http://demo.paragraf.rs/demo/documents/editorial/standardi/37_stan_01.htm, дана 21.11.2018.године, 15: 56.

највитаљнијих токова европске традиције у писању ауторске бајке, онај који има своје порекло у немачком романтизму“ (Љуштановић, 2010: 103). Притом, тврдња Љуштановића не искључује схватање З. Опачић, јер исто потврђује током свог бављења бајковним радом Г. Олујић. Наиме, добрим делом, тумачења ово двоје истраживача граде се на основу присуства и значаја појаве фантастичног у бајкама Г. Олујић. Јунак бајке и читалац модерног доба, навикао да прихвата и признаје из света који га окружује искључиво ствари које су део његовог индивидуалног искуства, према оностраним и натприродним догађајима и појавама најчешће заузимају став одбијања и неприхватања. Њихове реакције на натприродно управо су два од три услова које Н. Тодоров претпоставља остваривању фантастичног (Тодоров, 2010: 33). Чудесно се јавља у случају када изостану помену-те реакције. У супротном, у случају када су услови испуњени, могуће је остваривање неколико категорија: фантастичне, фантастично-чудне и фантастично-чудесне. Сходно томе и следећи типолошко одређење ауторки-них бајки под истраживачким пером З. Опачић, могуће је издвојити чуде-сне приче и приче с присуством фантастичног и чудног (Опачић, 2010: 120). Несебична, „отворена“ и ка небеским просторствима окренута при-рода јунака бајке, природа која прихвата свет у свој његовој сложеној целовитости, признајући његову чудесну димензију (*Маријан и Сребренка*, *Звезда у чијим је грудима нешто куцало*, Олујић 1979; *Врт плавих ружа*, Олујић 2002; *Олданини вртови*, Олујић 2004), природа која не пристаје на оквире задате врстом или случајним стицајем околности (*Дечак и принце-за*, *Седефна ружа*, Олујић 1979; *Небеска река*, Олујић 1984; *Камен који је летео*, *Твор који је хтео да мирише*, Олујић 2002), природа која не приста-је да заборави, свесна да ће заборављајући своје порекло заборавити себе (*Белутак*, Олујић 1979; *Светлосна врата*, Олујић 2002) носи излаз из сва-коврсних животних ситуација. Утицај бајке Г. Олујић на формирање погледа на свет је нераздвојно повезан с целокупним духовним обликова-њем личности, подстиче општи развој деце и нарочито доприноси развоју моралне свести.

Чињеница је да дете на млађем школском узрасту у великој мери не поседује способност и вештину правилног просуђивања и процењива-ња, те му је, у том смислу, неопходно пружити потребну подршку и помоћ. Другим речима, треба му помоћи да на најлакши могући начин спозна суштину света који га окружује, а то великим делом омогућује бај-ка која, као што каже Г. Олујић, „језиком симбола говори о суштини све-та“ (Марјановић, 1982: 19). Бајка „која као дуга отвара пут ка децијим душа-ма“ (Тодоров, 2006: 8), потпуно безазлено и ненаметљиво открива тајне понекад застрашујућег света, који је у суштини пројекција стварног и ука-зује на његове позитивне и негативне стране.

Акуелне методичке тенденције подразумевају проблемско усме-равање у организацији и осмишљавању наставе књижевности, што би зна-чило да ће ученици бити оспособљавани да самосталним истраживањем анализирају задатке и долазе до смислених закључака и одговора. Из тог

разлога „проблемски приступ у интерпретацији књижевног дела савремена методика афирмише као изразито подстицајан и плодотворан” (Мркаљ, 2008: 121). Питања-проблеми и дидактичко-методичке апаратуре нарочито истичу неке етичке дилеме и недоумице и захтевају мисаону и емоционалну активацију, процењивање исправности понуђених ауторских исказа, дијалошких секвенци, унутрашњих монолога и поступака јунака, повремено аргументовање проналажењем одговарајућих делова текста и, на крају, опредељивање за решење које се чини најприхватљивијим.

Задатак провере остварености *опитих стандарда постигнућа* у читанкама за млађе разреде основне школе издавачке куће Креативни центар на примеру избора ауторских бајки Г. Олујић јесте одговор на основни циљ истраживања којим се бавимо: Да ли се понуђеном дидактичко-методичком апаратуром у читанкама за млађе разреде основне школе издавачке куће Креативни центар могу остварити образовни стандарди у областима *Говорна култура, Вештина читања и разумевања прочитаног и Књижевност*? Како бисмо наведене области могли да испитамо, неопходно је да сагледамо задатке који су прописани Наставним планом и програмом, а који се могу остварити стандардима у образовању. Имајући у виду јединствени циљ наставе српског језика, концентрисали смо се само на оне задатке који се могу реализовати обрадом ауторске бајке: *Развијање љубави према матерњем језику и потребе да се он негује и унапређује; Оспособљавање за успешно служење књижевним језиком у различитим видовима његове усмене и писмене употребе и различитим комуникационим ситуацијама (улога говорника, слушаоца, саговорника и читаоца; Развијање осећања за аутентичне естетске вредности у књижевној уметности; Развијање смисла и способности за правилно, течно, економично и уверљиво усмено и писмено изражавање, богаћење речника, језичког и стилског израза; Увежбавање и усавршавање гласног читања (правилног, логичког и изражајног) и читања у себи (доживљајног, усмереног, истраживачког); Оспособљавање за самостално читање, доживљавање, разумевање, свестрано тумачење и вредновање књижевноуметничких дела разних жанрова; Поступно, систематично и доследно оспособљавање ученика за логичко схватање и критичко процењивање прочитаног текста; Развијање потребе за књигом, способности да се њоме самостално служе као извором сазнања; навикавање на самостално коришћење библиотеке (одељенске, школске, месне); поступно овладавање начином вођења дневника о прочитаним књигама; Развијање поштовања према културној баштини и потреба да се она негује и унапређује; Подстицање ученика на самостално језичко, литерарно и сценско стваралаштво; Подстицање, неговање и вредновање ученичких ваннаставних активности (литерарна, језичка, рецитаторска, драмска, новинарска секција и др.); Васпитавање ученика за живот и рад у духу хуманизма, истинољубивости, солидарности и других моралних вредности; Развијање патриотизма и васпитавање у духу мира, културних односа и сарадње међу људима.*

Ради сагледавања остварљивости *општих стандарда постигнућа у читанкама за млађе разреде основне школе* на примеру бајке Г. Олујић, неопходно је поставити задатке на основу којих ће уследити провера следећег општег циља рада: *Да ли се понуђеном дидактичко-методичком апаратуром у читанкама за млађе разреде основне школе издавачке куће Креативни центар могу остварити образовни стандарди у областима Говорна култура, Вештина читања и разумевања прочитаног и Књижевност?* Анализа читанки за млађе разреде основне школе ће уследити по следећим одредницама:

- Проверити усаглашеност читанке за млађе разреде основне школе издавачке куће Креативни центар са Наставним планом и програмом.
- Утврдити оствареност *општих стандарда постигнућа* на основу дидактичко-методичке апаратуре *Читанке за други разред основне школе* издавачке куће Креативни центар⁵ на примеру бајке *Шаренорепа* Гроздане Олујић.
- Утврдити оствареност *општих стандарда постигнућа* у областима *Говорна култура, Вештина читања и разумевања прочитаног и Књижевност* на основу дидактичко-методичке апаратуре *Читанке за трећи разред основне школе* издавачке куће Креативни центар⁶ на примеру бајке *Стаклерева љубав* Гроздане Олујић.
- Утврдити оствареност *општих стандарда постигнућа* у областима *Говорна култура, Вештина читања и разумевања прочитаног и Књижевност* на основу дидактичко-методичке апаратуре *Читанке за четврти разред основне школе* издавачке куће Креативни центар⁷ на примеру бајке *Олданини вртови* Гроздане Олујић.

Српска ауторска бајка Гроздане Олујић и могућности остварења општих стандарда постигнућа у Читанци за први разред основне школе

Имајући у виду наведене циљеве и задатке Наставног плана и програма који су усмерени на ауторску бајку, проверићемо остварљивост општих стандарда постигнућа на основу бајки које су предвиђене за први разред основне школе. Наставни план и програм предвиђа *Бајку о лабуду* Десанке Максимовић и бајку *Сунчев певач* Бранка Ћопића, али не наилазимо ни на једну бајку Гроздане Олујић. Требало би нагласити да ни издавачке куће не предвиђају ниједну бајку Гроздане Олујић која би одговарала спознаји ученика првог разреда. Учитељима се нуди могућност избора бајки Гроздане Олујић, стога се препоручује упознавање ученике с опусом романа *Небеска река и друге бајке*. Важно је да се искористи понуђени избор бајки како би се ученицима представио стваралачки опус Г. Олујић. За такве часове је потребно да и ученици и учитељи дођу темељно припремљени.

⁵ *Читанка за други разред основне школе*, аутори: др Симеон Маринковић, мр Љиљана Маринковић и Славица Марковић, шесто издање, Београд, 2016.

⁶ *Читанка за трећи разред основне школе*, аутори: др Симеон Маринковић и Славица Марковић, седмо издање, Београд, 2017.

⁷ *Читанка за четврти разред основне школе*, аутори: др Симеон Маринковић и Славица Марковић, шесто издање, Београд, 2017.

Српска ауторска бајка Гроздане Олујић и могућности остварења опитих стандарда постигнућа у Читанци за други разред основне школе на примеру бајке *Шаренорепа*

У Наставном плану и програму за други разред основне школе наилазимо на бајку *Шаренорепа* Гроздане Олујић. Како је задатак провере остварености опитих стандарда постигнућа оријентисан на Читанку за други разред основне школе издавачке куће Креативни центар тако ћемо дефинисати смернице које ће водити ка остварењу општег циља. На примеру Читанке за други разред основне школе издавачке куће Креативни центар проверићемо усаглашеност с Наставним планом и програмом и оствареност опитих стандарда постигнућа на основу дидактичко-методичке апаратуре.

Увидом у садржај Читанке за други разред основне школе издавачке куће Креативни центар можемо закључити да Читанка за други разред основне школе издавачке куће Креативни центар прати Наставни план и програм и предвиђа бајку *Шаренорепа* Гроздане Олујић.

Питања и задаци дидактичко-методичке апаратуре која налазимо у Читанци за други разред основне школе издавачке куће Креативни центар су следећа:

- Подвуци у причи следећа места и објасни их: (1CJ.1.2.2.)
 - девојчица гледа тигра у кавезу
 - тигар гледа девојчицу
 - тигар се мења када упознаје девојчицу
 - тигар и девојчица постају пријатељи
- Зашто је мајка забранила девојчици да одлази у зоолошки врт? (1CJ.2.2.2)
- Зашто се девојчица разболела? (1CJ.2.2.2)
- За који део приче можеш рећи да се у стварности није могао догодити?
- Опиши главне ликове из ове приче - девојчицу и тигра. Приликом описивања сети се речи којима их писац описује и објасни како их замислио. Опиши како изгледају, како се понашају, које су њихове особине. (1CJ.1.5.3) (1CJ.2.5.4.)
- Наведи поруку ове приче.

Упућивање ученика на коришћење речника који се налази на крају Читанке представља усклађеност са исказом 1CJ.1.2.4. опитих стандарда постигнућа у области вештина читања и разумевање прочитаног на основном нивоу. Позивање ученика на истраживање текста и проналажење на основу датих смерница представља задовољење исказа 1CJ.1.2.2 опитих стандарда постигнућа у области вештина читања и разумевање прочитаног на основном нивоу. Исти задатак може представљати задовољење исказа 1CJ.2.2.2. опитих стандарда постигнућа у области вештина читања и разумевање прочитаног на средњем нивоу када би био преформулисан да правилним редоследом поређају дешавања у бајци. Задовоље-

ње исказа 1CJ.3.2.4. *опитих стандарда постигнућа* у области *вештина читања и разумевање прочитаног* на напредном нивоу би било могуће ако ученик резимира текст у целине којима ће дати наслов. На основу смерница датих у дидаткичко-методичкој апаратури, учитељ би могао да од помешног задатака сачини истраживачке задатке који су конкретно прилагођени нивоу којим је одређени ученик означен. Питања која се односе на проналажење појединости у тексту неопходних за проналажење одговора у складу су с исказом 1CJ.1.2.2. *опитих стандарда постигнућа* у области *вештина читања и разумевање прочитаног* на основном нивоу. Исказ 1CJ.2.2.2. *опитих стандарда постигнућа* у области *вештина читања и разумевање прочитаног* на средњем нивоу би био задовољен када би ученик изнео мишљење о (не)слагању с поступцима ликова. Како би исто питање било усмерено на ученика који је *опитим стандардима постигнућа* означен напредним нивоом, требало би формулисати питање које ће садржати проблемску ситуацију, која се може решити позивањем на текст:

- *Оправдај поступке мајке позивајући се на текст.* (1CJ.3.2.7.)
- *Оправдај поступак тигра да побегне из зоолошког врта.* (1CJ.3.2.7.)

Задатак који се односи на описивање главних ликова може бити разложен тако да одговара ученицима свих нивоа, јер један задатак одговара остварењу исказа 1CJ.1.5.3., 1CJ.2.4.5. и исказа 1CJ.3.5.1. *опитих стандарда постигнућа* у области *књижевност* на сва три нивоа на следећи начин:

- *Који су главни ликови бајке?* (1CJ.1.5.3.)
- *Наведи споредне ликове бајке.* (1CJ.1.5.3.)
- *На основу бајке закључи које особине могу да се односе на девојчицу.* (1CJ.2.5.4.)
- *На основу бајке закључи које особине могу да се односе на тигра.* (1CJ.2.5.4.)
- *На који начин је поступила мајка према девојцици када је сазнала да девојчица више воли тигра од родитеља? Пронађи пасус којим ћеш оправдати своју тврдњу.*
- *Како би се променио крај бајке да родитељи нису забранили девојчици одлазак у зоолошки врт?*

Можемо закључити да су сва питања и задаци обликовани према *опитим стандардима постигнућа*, која могу послужити учитељима при обликовању питања и задатака тако да буду усмерена тачно на одређени ниво. Приметно је задовољење одређених исказа на сва три нивоа одређене области, стога препоручујемо учитељима да посебну пажњу посвете управо тим питањима и задацима, како би их разложили на више појединачних питања и задатака.

**Српска ауторска бајка Гроздане Олујић и могућности остварења
опитих стандарда постигнућа у Читанци за трећи разред основне
школе на примеру бајке *Стакларева љубав***

У Наставном плану и програму за трећи разред основне школе налазимо бајку Гроздане Олујић *Стакларева љубав*. Што се тиче читанки, издавачке куће сматрају да би ученици требало да се упознају с наведеном бајком, која је заступљена и у Наставном плану и програму. На примеру *Читанке за трећи разред основне школе* издавачке куће Креативни центар проверићемо усаглашеност с Наставним планом и програмом и оствареност опитих стандарда постигнућа на основу дидактичко-методичке апаратуре.

Увидом у бајке које препоручују аутори *Читанке за трећи разред основне школе* издавачке куће Креативни центар и бајке предвиђене Наставним планом и програмом, можемо закључити да аутори *Читанке за трећи разред основне школе* издавачке куће Креативни центар у потпуности прате Наставни план и програм и препоручују бајку *Стакларева љубав* Гроздане Олујић.

Питања и задаци дидактичко-методичке апаратуре су следећа (Маринковић, Марковић, 2017: 71-75):

- *Зашто је дечак желео да постане стаклар кад порасте?* (1CJ.1.2.2)
- *Шта је отац саветовао дечаку када је одлучио шта жели да постане?* (1CJ.2.2.2)
- *Због чега је отац рекао дечаку: Иди, играј се, дете... И не долази више овамо!?* (1CJ.1.2.2)
- *Шта је дечака привлачило стакларском задатку?* (1CJ.2.2.2)
- *Зашто дечак није одустао од свог сна да постане стаклар?* (1CJ.2.2.2)
- *Којим речима је описана птица коју је дечак направио од стакла?* (1CJ.2.2.2)
- *Којим речима је описана девојчица од стакла?* (1CJ.2.2.2)
- *О чему су први пут разговарали девојчица и дечак?* (1CJ.1.2.2)
- *Зашто је дечак постао смркнут и ћутљив?* (1CJ.2.2.2)
- *Шта је све дечак успео да направи од стакла?* (1CJ.2.2.2)
- *Чега се дечак бојао?* (1CJ.2.2.2)
- *Шта је девојчица рекла дечаку о љубави?* (1CJ.2.2.2)
- *Како је дечак изгубио стаклену девојчицу?* (1CJ.2.2.2)
- *Шта се даље догађало с дечаком?* (1CJ.1.2.2)
- *Када је схватио да прича не престаје да се понавља?* (1CJ.2.2.2)

Упућивање ученика на проналажење појединости је задатак усклађен с исказом 1CJ.2.2.2. *опитих стандарда постигнућа* у области *вештина читања и разумевање прочитаног* на средњем нивоу. Упоређивање које

би требало да уследи након питања довело би до остварења исказа 1CJ.3.2.1., 1CJ.3.2.4. и 1CJ.3.2.7. у области *вештина читања и разумевање прочитаног* на напредном нивоу, а које би било остварено задатком:

- *Упореди реченице које си подвукао/ла. На који начин се речи оца разликују од жеља дечака?* (1CJ.3.2.1.)

Учитељу је понуђена могућност да прилагоди питања и задатке намењене ученику тако да одговарају и ученицима који се налазе на напредном нивоу. Задаци који се тичу описивања су у складу с исказом 1CJ.1.2.2. *опитих стандарда постигнућа* у области *вештина читања и разумевање прочитаног* на основном нивоу. Како би исти задатак одговарао исказима 1CJ.2.2.2. *опитих стандарда постигнућа* у области *вештина читања и разумевање прочитаног* на средњем нивоу и исказу 1CJ.3.2.4. *опитих стандарда постигнућа* у области *вештина читања и разумевање прочитаног* на основном нивоу, требало би да буде формулисан на следећи начин:

- *Пронађи пасусе којима је описана девојчица од стакла и подвуци их.* (1CJ.2.2.2.)
- *Како се понашао дечак према девојчици од стакла? Пронађи речи којима је описано понашање дечака и подвуци их.* (1CJ.2.2.2.)
- *На који начин је понашање дечака утицало на нестајање девојчице од стакла? Пронађи пасус којим ћеш доказати своју тврдњу.* (1CJ.3.2.4.)

Можемо закључити да су сва питања и задаци обликовани према *опитим стандардима постигнућа*, с тим што би учитељ требало да формулише питања и задатке који ће бити у складу са *опитим стандардима постигнућа* на сва три нивоа.

Српска ауторска бајка Гроздане Олујић и могућности остварења општих стандарда постигнућа у Читанци за четврти разред основне школе на примеру бајке Олданини вртови

У даљем тексту следи провера задатака које смо дефинисали по одредницама постављених у циљу провере остварености наведених *опитих стандарда постигнућа* у *Читанци за четврти разред основне школе*.

Анализом *Читанке за четврти разред основне школе* издавачке куће Креативни центар и упоређивањем с Наставним планом и програмом можемо рећи да је *Читанка за четврти разред основне школе* издавачке куће Креативни центар усаглашена с Наставним планом и програмом. Бајка Гроздане Олујић која је предвиђена за обраду у четвртом разред основне школе јесте *Олданини вртови*.

Питања и задаци дидактичко-методичке апаратуре у *Читанци за четврти разред основне школе* издавачке куће Креативни центар су следећа (Маринковић, Марковић 2017: 85-86):

- *Многа деца данас живе у градовима, у великим стамбеним зградама и солитерима. Шта мислиш, зашто је то добро? Зашто није*

добро? Размени мишљење са другом (другарицом) из клупе. (1CJ.0.1.5.) (1CJ.0.1.8.)

- *Шта сазнајемо о девојчицином животу пре досељења у град? Где је живела? Зашто се одселила?* (1CJ.2.5.4.)
- *Пронађи и прочитај наглас делове с почетка текста који указују на то да је девојчица усамљена.*
- *Шта је девојчица желела?* (1CJ.1.2.2.)
- *Да ли се на звук гласа који је девојчица чула нешто у соби променило? Зашто је одједном соба постала светла?* (1CJ.1.2.2.)
- *Која су се чуда догодила када се у соби појавила Мишица?* (1CJ.1.2.2.)
- *Наведи речи којима је описан врт у којем су се нашле девојчица и Мишица.* (1CJ.2.5.4.)
- *Објасни због чега ти овај текст личи на бајку. По чему је сличан народним бајкама?* (1CJ.1.5.2.)
- *Смисли неколико реченица којима би могла да се заврши прича. Размисли о два могућа краја: 1) Девојчица се враћа у стварност у којој је и даље сама 2) Девојчица добија новог друга у суседном стану и више није сама.* (1CJ.3.2.7.)

Увидом у дидактичко-методичку апаратуру можемо приметити питања емоционално-интелектуалног карактера која ће послужити учитељу за увођење ученика у обраду наставне јединице. Питања која се налазе испред наслова бајке су формулисана тако да остварују исказе 1CJ.0.1.5. и 1CJ.0.1.8. *опитих стандарда постигнућа* у области *говорна култура*. Упућивање ученика да опишу лик девојчице представља остварење исказа 1CJ.2.5.4. *опитих стандарда постигнућа* у области *књижевност* на средњем нивоу. Како би исказ 1CJ.1.5.3. *опитих стандарда постигнућа* у области *књижевност* на основном нивоу и исказ 1CJ.3.5.1. *опитих стандарда постигнућа* у области *књижевност* на напредном нивоу били остварени, потребно је формулисати следећа питања:

- *Ко су главни ликови ове бајке?* (1CJ.1.5.3.)
- *Који ликови су споредни?* (1CJ.1.5.3.)
- *Које особине красе девојчицу? Пронађи речи у бајци које је описују.* (1CJ.3.5.1.)

Питања *Шта је девојчица желела?* и *Која су се чуда догодила када се појавила мишица?* представљају могућност остварења исказа 1CJ.1.2.2. Како би исказ 1CJ.2.2.2. *опитих стандарда постигнућа* у области *вештина читања и разумевање прочитаног* на средњем нивоу био остварен, потребно је усмерити ученика на истраживање приче:

- *На који начин је реаговала девојчица када је угледала Мишицу у соби?* (1CJ.2.2.2.)
- *Како је девојчица замишљала своју околину? Пронађи пасус који то описује.* (1CJ.2.2.2.)

Остварење исказа 1CJ.3.2.1. *општих стандарда постигнућа* у области *вештина читања и разумевање прочитаног* на напредном нивоу могуће је питањем:

- *Како је изгледала соба пре доласка Мишице, а како након њеног доласка? Пронађи реченице којима је то описано.* (1CJ.3.2.1.)

Задатак који се односи на креативност ученика за смишљање наставка приче и предвиђања следа бајке (у *Читанци* се налази само одломак из бајке) представља остварење исказа 1CJ.3.2.7. *општих стандарда постигнућа* у области *вештина читања и разумевање прочитаног* на напредном нивоу. Можемо закључити да су питања и задаци дидактичко-методичке апаратуре у складу с прописаним *општим стандардима постигнућа* на сва три нивоа.

Закључна анализа остварљивости постављених општих стандарда постигнућа у читанкама за млађе разреде основне школе

Улога учитеља је да демистификацијом бајке приближи бајковити свет реалном свету. Обликовањем истраживачких питања и задатака, учитељ би требало да подстакне свестрани развој личности ученика и да исте прилагоди његовим могућностима. Користећи уџбеник, а познавајући образовне стандарде, учитељ би требало да формулише питања тако да прате сазнајну структуру личности ученика. Сагледавајући и анализирајући избор ауторских бајки у Наставном плану и програму и читанкама за млађе разреде основне школе издавачке куће Креативни центар можемо закључити да је стваралачки опус Гроздане Олујић далеко богатији од предвиђеног. Сматрамо да је важност обраде ауторске бајке Гроздане Олујић у млађим разредима основне школе од великог значаја за формирање личности.

Наставни план и програм и читанке анализираних издавачких кућа усаглашени су у погледу става да би ученици требало да се упознају са стваралачким опусом бајки Гроздане Олујић, почевши од другог разреда основне школе (бајка *Шаренорепа*). У трећем и четвртном разреду усаглашени су у погледу бајке *Стакларева љубав*, а у четвртном око избора бајки Гроздане Олујић. Ако сагледамо стваралачки опус Гроздане Олујић, који обилује бајкама које су предвиђене за обраду у млађим разредима основне школе, можемо закључити да је Гроздана Олујић, поред Десанке Максимовић, најзаступљенији српски бајкописац, што свакако пружа више простора за остварење образовних стандарда.

Управо због чињенице да је стваралачки опус Гроздане Олујић сведен упознавањем ученика путем једне бајке, сматрамо да је вештина учитеља у препознавању важности ауторске бајке за образовање ученика. Под наведеним сматрамо да би учитељ истраживачким задацима требало да употпуни дидактичко-методичку апаратуру и провери усклађеност наведених питања и задатака са стандардима у образовању. Значај прописаних стандарда у образовању је од велике важности за прилагођавање

наставног процеса ученицима. Методички концепт изучавања ауторске бајке прописан Наставним планом и програмом усмерава интерпретацију на одређене сегменте, сходно узрасним и емоционално-интелектуалним капацитетима ученика, како би се уклопио у један од најопштијих циљева наставе Српског језика у млађим разредима – да се ученици упознају, доживе и оспособе да тумаче одабрана књижевна дела. Треба истаћи да идеалног уџбеника нема, да треба стално радити, и у теоријском и практичном смислу, на стварању квалитетнијег уџбеника. Ако сагледамо српску ауторску бајку, бајку Гроздане Олујић, која је и тема нашег рада, у складу са стандардима у образовању, на постављено питање *Да ли се понуђеним бајкама у читанкама за млађе разреде основне школе издавачке куће Креативни центар могу обезбедити остварење образовних стандарда?* добијамо позитиван одговор. Анализом читанки за млађе разреде основне школе издавачке куће Креативни центар можемо констатовати оствареност *општих стандарда постигнућа* на основу дидактичко-методичке апаратуре и дати потврдан одговор истраживачком питању.

Литература

1. Живковић, Д. (2001). *Речник књижевних термина*. Бања Лука: Романов.
2. Интернет адресе:

Стандарди у образовању:

- <https://ceo.edu.rs/%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D0%B4%D0%B8-%D1%83-%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D1%83/>, дана 05.04.2018. године, 16:45.
- http://ceo.edu.rs/images/stories/obrazovni_standardi/kraj_obaveznog_obrazovanja/Predlog%20standarda.pdf, дана 24.04.2018. године, 18:46.

Општи стандарди постигнућа:

- http://demo.paragraf.rs/demo/documents/editorial/standardi/37_stan_01.htm, дана 21.04.2018.године, 15:56.

НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ:

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА ЗА ПРВИ И ДРУГИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА:

<http://www.zuov.gov.rs/dokumenta/CRPU/Osnovne%20skole%20PDF-/Prvi%20ciklus%20osnovnog%20obrazovanja%20i%20vaspitanja/2%20Nastavni%20program%20za%20prvi%20i%20drugi%20razred%20osnovnog%20obrazovanja%20i%20vaspitanja.pdf>

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА ЗА ТРЕЋИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА:

<http://www.zuov.gov.rs/dokumenta/CRPU/Osnovne%20skole%20PDF-/Prvi%20ciklus%20osnovnog%20obrazovanja%20i%20vaspitanja/3%20Nastavni%20program%20za%20treci%20razred%20osnovnog%20obrazovanja%20i%20vaspitanja.pdf>

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ЧЕТВРТИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА:

<http://www.zuov.gov.rs/dokumenta/CRPU/Osnovne%20skole%20PDF-/Prvi%20ciklus%20osnovnog%20obrazovanja%20i%20vaspitanja/4%20Nastavni%20program%20za%20cetvrti%20razred%20osnovnog%20obrazovanja%20i%20vaspitanja.pdf>

3. Олујић, Г. (1982). Поетика бајке. У: Марјановић, В. (ур.): *Дечја књижевност у књижевној критици*. Београд: Савремена администрација.
4. Опачић, З. (2010). *Поетика бајке Гроздана Олујић*. Београд: Учитељски факултет.
5. Пешикан-Љуштановић, Љ. (2010). „Месечев цвет“ Гроздана Олујић у односу према усменој бајци. У: *Бунтовници и сањари: књижевно дело Гроздана Олујић: зборник радова (147-155)*. Београд: Учитељски факултет.
6. Проп, В. (2013). *Историјски корени чаробне бајке*. Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића Сремски Карловци.
7. *Речник српскохрватског књиженог и народног језика I-XVI (1956-1999)*. Београд: САНУ.
8. *Речник српскохрватског књиженог језика I-VI (1967-1976)*. Нови Сад: Матица српска.
9. Смиљковић, С. (2006). *Ауторска бајка*. Врање: Учитељски факултет.
10. Тодоров, Н. (2006): *Ученици и бајке*. Сомбор: Педагошки факултет.

Jelena Stošić Jović

SERBIAN AUTHOR'S FAIRYTALE AND POSSIBILITIES OF ACHIEVING GENERAL STANDARDS OF ACHIEVEMENT IN READINGS FOR YOUNGER PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Summary: *This paper will discuss general standards of achievement that can be realized by working on a Serbian authorial fairy tale. We will try to look at the place and importance of the Serbian authorial fairy tale and give recommendations for greater representation in the Curriculum and the Readings for the younger elementary school. By studying the Curriculum, we realized that the following authors of the sprska authors' fairy tales were present: Desanka Maksimovic, Branko Copic, Branko V. Radicevic, Stevan Raickovic and Grozdana Olujic. We were especially aware of the fairytale of Grozdana Olujic. Bearing in mind that the aforementioned tutorials envisaged by the Curriculum and for the younger elementary schools, we felt it necessary to examine the problem: Are the general education standards available to the offered fairy tales? We will try to solve this problem issue by analyzing the readers of the publishing house Kreativni centar by interpreting the didactic-methodical apparatus and harmonizing issues and tasks with educational standards.*

Key words: *Serbian fairy tales, Grozdana Olujic, standards of achievement, Readers for younger elementary school.*

Примљено: 11. 11. 2018. године.

Одобрено за штампу: 23. 01. 2019. године.